

Prof. Dr. Recai Karahan

1959 yılında Kırşehir Kamanda doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kaman'da, lise öğrenimini Gümüşhane'de tamamladıktan sonra 1980 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümünden mezun oldu. 1987 yılında Yüksek Lisans öğrenimini, 1992 yılında Doktora öğrenimini tamamladı.

1992 yılında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümünde Yrd. Doç. Dr. 1996 yılında aynı bölümde doçent ve yine 2002 yılında Profesörlük kadrosuna atandı. Bu süreler zarfında Güzel Sanatlar Fakültesinde Dekan Yardımcılığı, Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanlığı, Rektör Yardımcılığı, Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğü, El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü ve Sanat Tarihi Bölüm Başkanlığı görevlerinde bulundu. Yine bu süreler zarfında birçok akademik kurul, akademik yayın hakemliği ve yönetim kurullarında yer almıştır.

2011- 2015 yılları arasında Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi adına Eski Ahlat Şehri Kazı Başkanlığı, 2015 - 2020 yılları arasında ise Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı Kazı Başkanlığını yapan Prof. Dr. Recai KARAHAN'ın alanıyla ilgili birçok akademik kitap, makale ve bildirileri bulunmaktadır.

BERİKAN YAYİNEVİ
ISBN: 978-625-8365-10-8

Farklı Yaklaşımlarla Sanat Tarihi Çalışmaları

RECAİ KARAHAN ARMAĞANI

Editörler
Mehmet KULAZ & Ercan ÇALIŞ

RECAİ KARAHAN ARMAĞANI

Farklı Yaklaşımlarla Sanat Tarihi Çalışmaları

Editörler: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KULAZ & Doç. Dr. Ercan ÇALIŞ

BERİKAN YAYİNEVİ

RECAİ KARAHAN ARMAĞANI

Farklı Yaklaşımlarla Sanat Tarihi Çalışmaları

Editörler
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KULAZ & Doç. Dr. Ercan ÇALIŞ

Ankara 2022

Kitaptaki makalelerin bilimsel sorumlulukları yazarlarına aittir.
Makaleler, soyadlarına göre düzenlenmiştir.

RECAİ KARAHAN ARMAĞANI

Farklı Yaklaşımlarla Sanat Tarihi Çalışmaları

Editörler: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KULAZ & Doç. Dr. Ercan ÇALIŞ

ISBN: 978-625-8365-10-8

Basım Tarihi: Mayıs, Ankara, 2022

Genel Yayın Yönetmeni
Ahmet Deniz AĞCA

Sayfa Düzeni-Kapak Tasarım
Nurhan AY - Doktorant: Ahmet ERK & Duygu DANİŞ

SEKRETERYA
Ahmet ERK

Baskı & Cilt
Berikan Ofset Matbaa
Ergazi Mh. 2306 Sk. No: 70 Y.Mahalle-Gersan/ANKARA

BERİKAN YAYINEVİ
Kültür Mah. Kızılırmak Cad. Gonca Apt. No: 61/6 Çankaya-Kızılay/ANKARA
Tel: (0312) 232 62 18 - Fax: (0312) 232 14 99

© Copyright 2022,

BERİKAN YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 47109

Bu baskının bütün hakları yazarına aittir. Yazarın yazılı izni olmaksızın, kitabının tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

RECAİ KARAHAN ARMAĞANI

Farklı Yaklaşımlarla Sanat Tarihi Çalışmaları

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Gülsen BAŞ

Doç. Dr. Ercan ÇALIŞ

Doç. Dr. Oktay BAŞAK

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KULAZ

Dr. Öğr. Üyesi Osman AYTEKİN

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet TOP

Dr. Öğr. Üyesi Yalçın KARACA

Dr. Öğr. Üyesi Tahsin KORKUT

Dr. Öğr. Üyesi Güler YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül BEKMEZ

Araş. Gör. Hüseyin ŞAN

İÇİNDEKİLER

GÜRCİSTAN'IN MÜZECİLİK GELENEĞİ İLE TÜRKİYE MÜZECİLİK OLGUSUNUN KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRMESİ / Osman AYTEKİN - Gülcan ÖZBEK 1

HAKKÂRİ YÖRESİNDE DOKUNAN LÜLEPER KİLİM ÖRNEKLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME / Osman AYTEKİN - Şirvan KILIÇ 41

HAYAT AĞACI MOTİFİNİN ANADOLU- TÜRK KİLİMLERİNE YANSIMALARINDAN ÖRNEKLER / Hacer ARSLAN KALAY - Eda KILIÇ 61

TARİHİ ÇEVRE: KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINDA MÜZELER / Oktay BAŞAK - Yaşar ÖZRİLİ 89

ANA HATLARIYLA GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI / Ercan ÇALIŞ..... 103

DUBLİN CHESTER BEATTY LİBRARY'DA YER ALAN DİVAN-I HİDAYET NÜSHASI VE MİNYATÜRLERİ / Ercan ÇALIŞ - Esra POLAT KARS....117

İRAN-SANANDAJ MÜZESİ'NDE BULUNAN BİR GRUP KAÇAR (KAJAR) MÜHRÜ / Murat ÇABAZ 131

KARS MÜZESİ'NDE BULUNAN OSMANLI DÖNEMİNE AİT BİR GRUP BİLEZİK / Ahmet ERK 145

ABBASİ DÖNEMİ ALTIN SİKKE ÖRNEKLERİ ÜZERİNE EPİGRAFİK BİR DEĞERLENDİRME / Emre GÜNAY - Fırat ALLAK 161

ŞIRNAK/İDİL İLÇE MERKEZİNDEKİ SÜRYANİ KİLİSELERİ / Yalçın KARACA - Hüseyin ŞAN 199

TURABDİN'DE BİR HAÇ MANASTIRI DEYRO D'SALİBO / Tahsin KORKUT - Ufuk ELYİĞİT - Elif GÜL 243

AHLAT MEYDAN MEZARLIĞI'NDAKİ MEZAR TAŞLARININ KİTABE DÜZENİ VE İÇERİĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME / Mehmet KULAZ 271

AHLAT'TA KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI / Mehmet KULAZ - Duygu DANİŞ 291

ANA HATLARIYLA GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI

Ercan ÇALIŞ*

El sanatları, ait oldukları toplum içinde tarihsel süreç boyunca sosyal ve kültürel yaşam biçimlerine bağlı olarak üretilmiş maddi kültür eşyalarıdır. Bu ürünler el becerisiyle birlikte temelinde geleneksel bilgi ve görgüye dayanmaktadır (Öztürk, 1998, s, 7). İnsanoğlu eski çağlardan beri yaşamını kolaylaştırmak için bir takım araç gereçler üretme eğiliminde olmuştur. Yaşamın pek çok alanında ihtiyaca göre çok farklı türde örnekler üretildiği bilinmektedir. El sanatları ürünleri medeniyetlerin adeta birer aynasıdırlar. Yazı kadar önemli sayılabilecek bu ürünler, özellikle yazının icat edilmesinden önceki dönemlere kadar uzanması, bilim insanları açısından vazgeçilmez bir alan oluşturmuştur. Başta İnançlar ve doğa şartlarına bağlı olarak birer gereksinim şeklinde üretilen el sanatı ürünleri, doğal olarak yaşadıkları dönemin toplumuna ışık tutmaktadır. Korunmak, giyinmek, avlanıp beslenmek ve hatta süslenmek için insanların ilk örnekleri üretmeye başladıklarını söylemek mümkündür. Ürünlerin üretim biçimi ve üzerlerinde taşıdıkları bir takım sembolik veya süsleme unsurları, ait oldukları toplumun duygularını, sanatsal değerlerini ve kültürel unsurlarını barındırırlar. Arkeolojik araştırmalar göstermiştir ki Paleolitik dönemden beri Anadolu'da yaşayan insanların çeşitli organik malzemeler kullanarak eşya üretmeyi başarmışlardır. Üretilen bu eşyalardan bir kısmı günümüze kadar sağlam olarak ulaşmıştır. İnsandaki içgüdüsel yaşama arzusu ve hırsı, maddi ve manevi değerlere bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaçları karşılama noktasında insanların göstermiş olduğu çaba, kendini çok sayıda el sanatları ürünlerinde göstermiştir. Bunlar arasında özellikle yiyecek bulmak, pişirmek ve saklamak gibi bir arayış, insanları doğada kendiliğinden bulunan bazı doğal malzemelerden yararlanmaya sevk etmiştir. Taş, ahşap, pişmiş toprak, hayvan diş ve kemikleri ile kabuk gibi çeşitli malzemeler bu çalışma alanının ilk örneklerini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu doğal malzemelerle üretilmiş ilk örnekler, bir anlamda el sanatlarının başlangıç çizgisi olarak da düşünülebilir. Hayatta var olma mücadelesinin

*Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Van-Türkiye. ercancalis@yyu.edu.tr

bir sonucu olarak üretilen ve temel ihtiyaçları karşılayan ilk örneklerin ardından, zamanla kendini ve çevresini de süslemek için daha farklı ürünler de ortaya çıkmaya başlamıştır.

El Sanatları, kimi kaynaklarda halk sanatı, zanaat hatta sanat kavramının yerine kullanıldığı, aynı şekilde diğer kavramların da el sanatlarını karşılar nitelikte kullanıldığı görülmektedir. Esas itibariyle ihtiyaç alanlarına göre ortaya çıkan farklı adlandırmalar, bu alanda araştırma yapan bilim insanlarınca üretim yapısı, yeri ve amacına bağlı olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir (Öztürk, 1998, s, 6). Dolayısıyla üretilen eşyaların üretim biçimi ve kullanım amaçları dikkate alındığında, bunlar arasında sanat teriminin tamamıyla dışarda kaldığı görülecektir. Sanat, düş gücüne bağlı olarak; herhangi maddi bir beklenti olmaksızın tamamıyla estetik kaygıyı öncelik sayan ve daha önce üretilen eserlerden ayrıştırılarak, üstün bir yaratıcılıkla ürün ortaya koyma çabasıdır. Geriye kalan diğer kavramlara bakıldığında, özellikle de insanların üzerlerindeki taşıdıkları takılar gibi örneklerin daha seri bir üretim eğiliminde oldukları ve ekonomik bir alan açmaya çalıştıkları görülmektedir. El sanatları ürünlerinin ortaya çıkış serüvenine bakıldığında, ebette ki ekonomik bir kaygıyla üretilmedikleri çok nettir. Bunun sebebi başlangıçta insanoğlu için paradan önce hayata tutunma adına temel ihtiyaçların yer almasıdır. Nitekim ihtiyaçlar da genelde mutfak kısmında kendini göstermiştir. İnsanların hayatını sürdürebilmesi adına arayışlara gidilmiş ve hayat şartları insanların ilk el sanatları örnekleri üretmesine imkân sağlamıştır. İlerleyen zamanlarda zanaatçılık da gelişerek, eserlerin üretiminde bir artışa gidilmiş ve böylece ekonomik sürece girilmiş, el sanatlarında kazanç devri başlamıştır.

El sanatları, tabiatıyla başta özellikle coğrafi şartların getirmiş olduğu koşullara bağlı olmakla birlikte, inanç ve benzeri bir takım manevi duyguları da giderme adına somutlaşmış maddi kültür öğeleri olduğu yukarıda ifade edilmiştir. Diğer etmenlerden farklı olarak dini inanç, bir yandan maddi kültür öğelerini ortaya çıkarırken, diğer yandan tuvalet kültürü gibi insanların yaşam tarzının belirlenmesinde de önemli bir rol oynamıştır (Yılmaz, 2017, s. 401). Zaman geçtikte nesilden nesile bir nevi usta çırak yöntemiyle ürünlerde bir aktarım söz konusu olmuştur. Ürünler doğal olarak içinden çıktıkları toplumun yaşam felsefesini özümseyerek, ortak duygu ve kültürel özellikler gibi hususları yansıtmasıyla da gelenekselleşmiştir. Buradan hareketle her toplum için geleneksel el sanatları kavramı doğmuştur denilebilir. Dolayısıyla geleneksel el sanatları, bir toprak üzerinde yüzlerce yahut binlerce yıl yaşamış olan medeniyetlerin geliş-

tirdikleri kültürel birikimlerinden doğan, kendilerine has değerleridir. Geleneksel Türk El Sanatları ürünlerine bakıldığında binlerce yıldır Anadolu topraklarında yaşamış olan medeniyetlerin kültürel birikimlerinin de bir harmanı olarak, son derece zengin bir mirasa sahip şekilde günümüze kadar eriştiği görülmektedir.

Geleneksel Türk el sanatları, içerdiği konular ile üretiminde kullanılan malzemeler açısından ana hatlarıyla iki kategoriye ayrılmaktadır. Nitekim konuyla ilgili çoğu bilim insanının buna benzer şekilde bir sınıflandırmaya gittiği görülmektedir. Kapsadığı konular açısından bakıldığında ürünlerin genelinin günlük kullanım eşyaları ile doğum, evlilik ve inanç sistemlerin getirdiği maddi kültürel objelerden oluşan ve büyük çoğunluğu halk tarafından kullanılan eser olarak kabul edilen nesnelerdir. Yapımında kullanılan malzemeye göre bakıldığında eserlerin bir kısmı halk tarafından yerel ölçekte üretilmiş olsa da esas itibarıyla öne çıkanlar, saray veya yönetim merkezinin talep ve desteğiyle üretilen ürünlerdir. Selçuklular ile Beylikler döneminin yanı sıra özellikle de Osmanlılar döneminde geleneksel sanatların oluşumunda sarayın önemli bir ağırlığı olduğu bilinir (Sözen, 1998, s, 16). Bu örneklerin bir bölümü mimari gelişmeye bağlı olarak ortaya çıkarken, geriye kalan diğer ürünler ise taşınabilir şekilde üretildikleri görülmektedir. Bunlar arasında metal, çini, seramik, ahşap, taş, dokuma ve Türk kitap sanatları olarak değerlendirilen minyatür, hat, tezhip, ciltcilik ve ebru gibi sanatlar öne çıkan alanlar olarak düşünülebilir.

Kapsadığı konular açısından günlük kullanım eşyaları değerlendirildiğinde, her türden temel ihtiyaçları karşılayan mutfak eşyaları ile yüklükler, sedirler, sandalye, sehpa ve hatta yüzük gibi bir takım süsleme unsurlarını da saymak mümkündür. Geriye kalanlardan doğum adetlerine bağlı olarak beşik (Yılmaz, Buğrul, Al Haddar, 2019, s, 319) salıncak ile çeşitli havlu ve örtü gibi örnekler; evlenme adetleriyle süre gelen erkekler için köstek, şalvar, yelek, tıraş takımları ile kadınlar için duvaklar, bindallılar, hamam takımı ve tasları, küpe, bilezik ve yüzükler gibi örnekler; inançlarla bağlantılı olarak sandukalar, rahleler, seccade ve tespihler, hamaylılar, tabut ve mevlit örtüleri gibi örnekler sıralanabilir. Bu bağlamda üretilmiş ilk ürünlerin çoğu hayat şartlarıyla mücadele etme arzusuna bağlı olarak yaşamlarını kolaylaştırma temeli üzerine oldukları için genellikle sade üretilmişlerdir. Ancak bu ürünler takip eden dönemlerde, daha zengin bir süslemeye sahip oldukları günümüze erişen örneklerden anlaşılmaktadır. Dile getirilen bu eşyaların büyük bir kısmının şekillenmesinde öne çıkan faktörlerden biri coğrafi etkenler olarak bilinmektedir. Örneğin yazın sı-

cak günlerinde kurutulan ürünlerin ve bakliyatların güvelenmemesi için tahtadan oyulan saklama kutuları, yine yüksek kesimlerde yaşayan ve hayvancılıkla uğraşan insanların daha çok bu alanlarda ürünler üretmeleri sayılabilir. Öte yandan insanların uğraştıkları işler de bu ürünlerin şekillenmesinde rol oynamıştır. Bunun yanı sıra, varlıklı olma durumuna göre de kullanılan eşyalar farklılık gösterebilmektedir. Yukarıda anılan bu el sanatları ürünlerin çoğu, özellikle teknolojik gelişmelerle birlikte işlevlerini büyük oranda yitirerek yerine fabrikasyon ürünlere bırakmıştır. Buna rağmen sınırlı da olsa halen Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bir kısım eşyaların üretimine devam edilmektedir.

Genelinde halk tarafından üretilmiş olsa da öne çıkan ürünler üzerinden bakıldığında, Sarayın desteğiyle üretilen ve Türk Sanatları içerisinde, geleneksel el sanatlarını ağırlıklı olarak temsil eden alanlardan biri maden sanatıdır. Madenler keşfedilmeleriyle beraber insanoğlu için elzem bir malzeme olmuştur. Özellikleri ortaya çıktıkça bir yandan kullanım alanı genişlemiş diğer yandan da maden teknik sanatı da şekil almaya başlamıştır. Doğada kendiliğinden var olan madenler hem metalik halde hem de cevher şeklinde bulunabilmektedir. Doğal madenler metalik halde doğada bulurken, içinde kimyasal bileşikler barındıran madenlerin bulunduğu kayalar ise cevher olarak tanımlanmaktadır. Türk maden sanatında kullanılan madenler oldukça çeşitlilik göstermekle beraber bakır, gümüş, pirinç ve altın önde gelenlerdendir. Sıkça kullanılan metaller incelendiğinde altın ve gümüş, diğerleri arasında kıymetli metaller olarak kabul görmektedir. Bu iki metal, Türk maden sanatında ağırlıklı olarak takı ve süs eşyaları için kullanıldıkları bilinmektedir. Ayrıca bu kıymetli iki metal, yer yer bir yatırım aracı ve para olarak da kullanıldığı çıkan kalıntılarla sabitlenmiştir. Bakır madenin ise Anadolu'da Neolitik Çağ'dan beri kullanıldığı, Çayönü ve Çatalhöyük kazılarında ele geçirilen eserlerden anlaşılmaktadır. Doğada miktar olarak çok bulunması insan hayatının her alanında kendisine yer bulmasına imkân tanımıştır. Bakırın ayrıca kalay ve çinko ile karıştırılarak kullanılabilmesi, bu madeni farklı kullanım alanlarında da önemli kılmaktadır. Bakır madeni kullanım alanı geniş olmakla beraber özellikle Türk Maden sanatında maşrapa, tas, tepsi ve ibrik gibi mutfak eşyalarında kullanıldığı gibi çeşitli süs eşyalarının yapımında da kullanıldığı da bilinmektedir. Bir bakır ve kalay alaşımı olan tunç madeni de Anadolu ve Türk sanatında sıklıkla kullanılan bir metal olmuştur. Hatırlanacağı gibi adını bir döneme veren bu metal, kullanım olanakları açısından maden sanatı adına çok büyük bir keşiftir. Pek çok eşyada kullanılan pirinç ise bakır ve çinko elementlerinin karıştırılmasıyla elde edilen bir alaşımdır. Kolay işlenebilen özelli-

ğinden dolayı pirinç, Türk maden sanatında yoğun olarak kullanılmıştır. Kullanılan metaller arasında en yaygın olanlardan bir diğeri de demirdir. Anadolu'da Alacahöyük kral mezarlarından çıkarılan demir buluntuları, demire olan ilginin çok eskilere dayandığını belgelemektedir (Türe, 2011, s, 104). Türk sanatına mal olmuş metal ürünler incelendiğinde yapımında çoğunlukla döküm ve dövme yapım teknikleri kullanılırken, süslenmelerinde de kabartma, granülasyon, telkâri, mine, ajur, çalma ve kazıma ile kakma ve mıhlama gibi tekniklerin uygulandığı bilinmektedir. Dolayısıyla Türklerin maden sanatına olan ilgisi esas itibarıyla Orta Asya yaşam kültürüne kadar gitmektedir (Erginsoy, 1997 s,1144). Ardından Anadolu'da Selçuklular döneminde maden sanatı ile ilgili önemli bir yol kat edilmiştir. Selçukluların daha önce metal malzemeye uyguladıkları form ve teknikleri devralan Osmanlılar, diğer sanat dallarında olduğu gibi Türk maden sanatını da oldukça ileri bir noktaya taşımışlardır.

Çini ve seramik sanatı, Türk sanatında en zengin grubu oluşturan öğelerden birisidir. Çini ve seramik sanatı ürünleri kültürler arasında iletişimi sağlayan en önemli el sanatları unsurlarının başında gelmektedir. Bunda yapımında kullanılan ham maddenin çağlar boyunca bozulmadan akıp gelebilme özelliğinden dolayıdır. Neolitik dönemden beri nesiller boyunca Anadolu'da yaşamış topluluklara ait seramikler, ilgili döneme ait toplumların ekonomik ve sosyal yapıları ile sanat beğenileri hakkında ciddi bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Seramik ve çini, kullanım alanları farklı olsa da yapımında kullanılan malzeme ve üretim biçimlerinin benzerliğinden olsa gerek, ikisine de "seramik" veya "çini" denildiği de görülmektedir. Ana malzemesi kil olan seramik kısaca pişmiş toprak olarak da tanımlanmaktadır. Selçukluların Anadolu'ya yerleşmeleriyle beraber, Türklerin Orta Asya'dan da getirdiği birikimlerine İslam kültürünü de dahil ederek, Anadolu Türk İslam dönemine ait yeni üsluplar ortaya çıkarmaya başlamışlardır (Yetkin, 1972, s,2). O dönemden gelen Ahlat, Hasankeyf, Ani, Alanya, Antakya, Akşehir, Kubadabad, Konya gibi yerleşim yerlerinden ele geçirilen seramik örnekler bunu doğrulamaktadır. Bu ürünler kaynaklarda aynı zamanda Ortaçağ seramikleri olarak da geçmektedirler. Bu dönemde üretilen seramiklerin; sıraltı, lüster, slip, tek renk sırlı, sgrafitto, kabartmalı, baskı, barbutin ve minai teknikleri ile süslendikleri bilinmektedir (Gök Gürhan, 2007, s, 107). Selçuklulardan gelen birikimle beraber Osmanlıların seramik sanatında daha ileri bir noktaya geldiğini söylemek mümkündür. İznik, Kütahya, Şam ve Çanakkale'de üretilmiş olan seramiklerin kalitesi oldukça dikkat çekicidir. Eskiden kap-kaçak tarzında üretilen seramik için evani, mimaride kullanılan çiniye de kaşi denilmekteydi (Öney, 1992, s, 93). Çanak çömlek, kap-kaçak üretimde

çark gibi unsurlar kullanılırken, mimaride kullanılan çini üretiminde ise kalıplar kullanılmıştır. Dolayısıyla sonradan kullanılmaya başlayan çini kelimesi kaşi terimine denk gelerek daha çok mimariye bağlı eserler için sözlükte karşımıza çıkmaktadır. Bir çeşit seramik olan çini, bir yüzü sırlı ve genellikle bezeli olarak hazırlanan, duvarları kaplayan çamurdan üretilmiş pişmiş toprak levhadır. Selçuklu devrinde çini ve seramik merkezlerinin başında şüphesiz ki Konya gelmekteydi. Beylikler döneminde de Konya bu etkisini sürdürmüştür. Osmanlılarla birlikte seramik ve çini sanatının merkezi ise İznik olmuştur. İznik dışında Kütahya da ikinci önemli bir merkez olarak yoğun bir şekilde üretime katkı sağlamıştır (Okumuş, 2017, s,5). Çinili eserler, Anadolu Selçuklular döneminde başta Konya olmak üzere Akşehir, Malatya, Tokat, Sivas, Alanya, Antalya, Amasya ve Ankara gibi şehirlerde yoğunluk kazanırken; Osmanlılar döneminde ise başta İstanbul, Edirne, İznik ve Bursa olmak üzere Diyarbakır ile diğer bazı merkezlerde yoğunluk kazandığı görülmektedir. Anadolu'da Selçuk ve Osmanlı döneminde mimaride kullanılan çini süslemeler, mimari yapıları abidevi bir şekle büründürmüştür. Mimari yapılarda uygulanan çinilerin çıkartılması gibi bir durumda, yapıların çok sıradan bir görünüm göstereceği muhakkaktır (Aslanapa, 1992, s,148).

Geleneksel Türk El Sanatlarının önemli bir diğer kolu da ahşaptır. Ahşap da seramik ürünler gibi hem küçük taşınabilir el sanatlarında hem de mimarideki kullanımıyla dikkat çekmektedir. Ağaç, kullanım alanının geniş olmasından dolayı tarih boyunca insanlar tarafından işlenen bir malzeme olmuştur. Dayanıklı ve sıcaklığı muhafaza eden bir ürün olmanın yanı sıra, oyularak süslenebilmektedir. Oyulmaya müsait olan dokusundan ötürü ahşap, süslü eşyaya dönüşebildiği gibi mimari yapılarda da taşıyıcı ve tezyinatlı bir eleman olabilmektedir. Türk sanatı içinde ağaç rahle, mutfak araç gereçleri, takunya ve muhtelif çeşitli ev eşyaları gibi küçük el sanatlarında; mimari yapılarda ise kapı, pencere, sütun, tavan ve minberlerde çokça görülmektedir. Ahşap işçiliğinde ağırlıklı olarak elma, ceviz, armut, abanoz, gül ve sedir gibi ağaç türleri yapılarından ötürü daha çok tercih edilmiştir. Ahşap Türk sanatı içinde değerlendirildiğinde, Orta Asya Türk toplumlarına kadar uzanan bir serüvene sahiptir. Pazırık kazılarında ele geçen ürünler arasında, masa ve at koşum takımları gibi taşınabilir küçük el sanatları kategorisine dâhil olan birtakım eserlere ulaşılmıştır. Günümüze gelebilen örnekler açısından bakıldığında büyük olasılıkla ahşabın yapısından kaynaklı olsa gerek, Osmanlılar dönemine kadar küçük el sanatları örnekleri çok azdır. Osmanlılar dönemiyle beraber günümüze erişenler arasında Kur'an Mu-

hafazaları, vaiz kürsüleri, rahleler ve muhtelif günlük kullanım ürünlerini kapsayan örnekler bulunmaktadır. Mimaride kullanılanlara bakıldığında ise daha zengin ve görkemli örnekler yer almaktadır. Sütun, tavan, minber, kapı ve pencereler, sanduka ve hatta mihrapta da ahşap malzeme kullanılmıştır. Bunlar arasında sayıları çok az da olsa ahşaptan mihraplar dikkat çekicidir. Karadeniz bölgesindeki camilerin bir kısmında görüldüğü gibi günümüzde Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan ve XIV. yüzyıla tarihlenen Damsaköy Taşkın Paşa Camii mihrabı örnek olarak verilebilir. Türk sanatları içerisinde önemli bir yere sahip olan ahşap işçiliğinde; kündekari, kafes, ajur, Edirnekari, kakma ve tarsi teknikleri kullanılmış olmakla beraber oyma tekniği en yaygın teknik olarak kullanıldığı görülür (Bozer, 2002, s,911-917). Yine Anadolu'da Selçuklular döneminde kullanılmaya başlanan kündekari tekniğinin, ahşap işçiliğinde o dönemden itibaren çok ileri bir noktaya taşındığı görülmektedir. Ahşap işçiliğinde bitkisel ve yazı süslemeleri de kullanılmakla beraber, Türk süsleme sanatında görülen geometrik süslemelerin en güzel örneklerinden bazılarını bu sanat dalında görmek mümkündür.

El sanatlarının üretiminde ve yapımında kullanılan bir diğer malzeme de taştır. Esas itibariyle taş malzemeyi yapısından dolayı kendi içerisinde farklı gruplara ayırmak gerekmektedir. Bunlardan bir kısmı takılarda ve süsleme amacıyla işlenen ürünlerde kullanılan taşlardır. Bunlar öncelikle kendi aralarında ikiye ayrılmaktadır. Doğada elmas, zümrüt, safir ve yakut gibi az bulunanlar *kıymetli taşlar* olarak; akik, malahit, opal, lapis lazuli, obsidian ve turkuaz gibi doğada daha çok bulunan taşlar ise *yarı kıymetli* taşlar olarak adlandırılmaktadır (Köroğlu, 2004, s,5). Bir diğer taş grubu ise yapı malzemesi olarak kullanılmakla beraber süs amaçlı kullanılan ve özellikle mimaride çok ince işlenerek görkemli bir görüntü sunan taş işçiliğidir. Doğada çokça bulunan taş malzeme, dayanıklılığı ve taşıyıcı özelliğinin yanında bezemeye de elverişli bir malzemedir. Ağırlıklı olarak yapıların dış cephesinde görülen taş işçiliği; taşıyıcı bir eleman olmanın yanında, kaplama malzemesi olarak da kapılarda, minarelerde ve şadırvan gibi bölümlerde sıklıkla kullanılmıştır. Bu kapsamda kullanılan taş, dayanıklılığıyla beraber geçmişten günümüze doğru uzun bir zaman diliminde, esas itibariyle bir anlamda tarihsel olarak bulunduğu yerleşim yerinin de görünen yüzüdür. Üzerlerindeki motif ve bezeme unsurları bir yandan medeniyetler arası bir etkileşimi ve iletişimi gösterirken, bir yandan da kültürel kimliği oluşturmuştur. Mimaride kullanılan Anadolu Türk taş işçiliği, Selçuklulardan beri görkemliliğiyle dikkat çekmektedir. Anadolu'da taş işçiliğinin en dikkat çekici

örnekleri anıtsal taç kapılarıdır. Konya İnce Minareli Medrese, Karatay Medresesi, Sivas Gök Medrese ve Divriği Ulu Camii ve Şifahanesi portalleri gibi bazı örnekler, süslemede taş işçiliğinin önemini ortaya koymaktadır (Öney, 1992, s, 9-10). Selçuklulardan Osmanlılara geçen bu mirasın, Osmanlılar döneminde cami, ana kapılar ve medrese gibi yapılarda izlerini görmek mümkündür. Dolayısıyla, Türk sanatı içinde önemli bir yeri işgal eden taş işçiliğinin en görkemli örneklerini Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı devrinde görmek mümkündür.

Geleneksel el sanatlarımızı oluşturan alanlardan bir diğeri de dokuma sanatıdır. Orta Asya yaşam kültüründen bugüne değin diğer pek çok el sanatları ürünlerinde olduğu gibi dokuma sanatı da kesintisiz bir şekilde süreklilik göstermiştir. Altay Dağlarında, Pazırık'ta buzla kaplı bir mezarda ele geçirilen Hun Türklerine ait "*Pazırık Halısı*" hem Türklere ait olarak bilinen hem de dünyada ilk olarak kabul edilen bir düğümlü halıdır. Bu halıyla birlikte düz dokuma gibi çeşitli dokuma ürünleri de ele geçirilmiştir. Türklerin Anadolu'ya geldikten sonra da dokumacılığa devam ettiği ele geçirilen örneklerden anlaşılmaktadır. Konya ve Beyşehir'de 20. yüzyılın başlarında keşfedilen Selçuklu halıları, Türklerin dokumaya olan ilgisinin kesintisiz bir şekilde devam ettiğini göstermektedir. Selçuklu halıları aynı zamanda Anadolu'da üretilmiş ilk düğümlü halı özelliğini göstermektedir. Zira Bizans döneminde üretilmiş olan halılar, çeşitli başka tür tekniklerle dokunmuştu (Öney, 1992, s, 156). Beylikler döneminde kendi aralarında rekabetin bir sonucunun da etkisiyle dokuma sanatı önemli merhaleler kattetmiştir. Osmanlılar döneminde ise pek çok sanat alanında olduğu gibi dokuma sanatında da Anadolu'da zirveyi görmüştür. Bu düzeydeki bir gelişmenin en önemli unsuru sarayın desteği ve kontrolü ile üretilmiş olmalarıdır. Anadolu'da dokumacılık bir gelenektir. Çeyiz hazırlamak, yaygı, örtü, perde ve süs eşyası gibi çok yönlü bir kullanım alanına sahiptir (Deniz, 2000, s,58). Bunların yanı sıra, çeşitli dokumalar yer yer sosyal statü, itibar, otorite ve gösteriş gibi simgesel birer araç olarak da kullanılmıştır.

Türk sanatının önemli bir diğer alanı olan Türk Kitap Sanatları da ağırlıklı olarak saray-yönetimin desteğiyle örnekler ortaya koymuştur. Dönemin egemen sınıfının mutfağında hazırlanan bu sanatlar, aynı zamanda geleneksel el sanatlarımızın da önemli bir grubunu oluşturmaktadırlar. Çünkü bu sanatlar üretildikleri dönemin sosyal, kültürel ve sanat anlayışını gözler önüne sererken, bir yandan da sanatçıların duygularını ve el becerisiyle, yeteneklerini de göstermektedir. Türk kitap sanatları minyatür, tezhip, hat ve ciltçilik alanlarından oluşmaktadır. El yazması bir eserin meydana gelmesinde esasen bu dört sanat alanın tamamının veya bir kısmının birlikte kullanılmasıyla meydana geldiğini

söylemek mümkündür. Ancak kitap sanatlarını oluşturan diğer bazı sanatlar da mevcuttur. Ebru ve kaat'ı gibi sanatlar da kitap sanatları kapsamında değerlendirilebilecek alanlardır. Kitap sanatları geçmişten günümüze doğru ait oldukları dönemi pek çok açıdan resimleyerek, ortaya çıktıkları dönemi belgelendirmektedirler. Her bir örnek dolayısıyla tarihi birer belge olma özelliğine sahiptir. Nitekim Türk Kitap Sanatları, çeşitli dallara sahip olduğundan dolayı Türk tezyinat sanatında önemli bir paya sahiptir. Bu dallar arasında özellikle minyatür, hat, tezhip ve ebrunun ön plana çıktığı söylenebilir. Minyatürler, Uygur Türklerinden beri Türk sanatında yerini almıştır. Selçuklular döneminde önemli merhaleler kat edildikten sonra, Osmanlılar döneminde zirveye ulaşmıştır. Minyatür, özellikle yazma eserlerde olayları görselleştirerek, figürlerle anlatımı betimleyen sanata verilen addır. Anadolu'da üretilen ilk minyatürlü yazma örneklerinden olan Dioskorides'in M*ateria Medica* adlı eser Artuklular döneminde Silvan'da hazırlanmıştır. Bu dönemde Artuklulardan kalma önemli bir diğer minyatürlü yazma da El-Cezeri'nin Diyarbakır'da hazırladığı Kitap Fi Marifat El-Hiyel El-Hendesiye'dir. Selçuklular döneminde Konya'da Alaeddin Keykubat devrinden gelen minyatürlenmiş bir diğer yazma olan Varka ve Gülşah adlı eser, dönemin resim sanatının en önemli örnekleri arasındadır. Erken dönem Osmanlı minyatür sanatında yer alan ilk örneklerden Ahmedi'nin İskendername'si, Katibinin Külliyatı ve Bedrettin Tebrizi'nin Dilsuznamesi, daha sonra zirveyi görecek Osmanlı minyatür sanatına temel teşkil etmiştir. Osmanlı minayatür sanaatının yükselmeye başlaması İstanbul'un fethinden sonra başlamıştır. Osmanlılar döneminde Matrakçı Nasuh, Osman, Levni gibi çok önemli nakkaş ustaları yetişmiştir.

Tezhip de minyatürler gibi kitap sayfalarını süslemektedir. Arapça'da *zehep* kelimesine temellendirilen tezhip, en genel ifadeyle *altınlamak* olarak bilinir. Hattın çevresi, murakka ve Kur'an gibi yazma kitapların sayfaları ile tuğraların üst bölümlerine altın yaldız ve boya ile yapılan işlem olarak bilinmektedir. Minyatür sanatında olduğu gibi tezhip sanatının da kökenleri Türk sanatında Uygurlara kadar gitmektedir. Tezhip sanatının kökenleri Uygur Türklerine dayansa da bu dönemden kalma eserler günümüze erişemediğinden, en erken örneklerin Selçuklular döneminden kalma olarak kabul edilir. İslamiyet'in kabulüyle birlikte tezhip sanatı da yeni bir anlayış edinerek, bir gelişme evresine girdiği bilinmektedir. Osmanlı döneminde tezhip sanatı, farklı yaklaşımların birlikte kullanılmasıyla yeni bir evreye girmiştir. Fatih Sultan Mehmet devrinde ileri bir seviyeye ulaşan tezhip sanatı, 15 ve 16. yüzyıllarda özellikle de Kanuni

Sultan Süleyman döneminde zirveye ulaştığı günümüze gelen örneklerden anlaşılmaktadır.

Bir diğer önemli kitap sanatının da hat sanatı olduğu vurgulanmıştır. En genel bir ifadeyle yazmak, çizmek şeklinde tanımlanmakla beraber; estetik ölçüleri önceleyen güzel yazma sanatı olarak adlandırılabilir. Arap yazısının geçmişi Latin alfabesine göre daha yakın bir zamana gitmesine rağmen en çok başvurulan yazı olduğu söylenebilir. Hat sanatının temeli Arap harflerine dayandığı bir gerçektir. Bu bilgilerle birlikte hat sanatının gerek ortaya çıkışı gerekse de yayılıp gelişmesinde en büyük belirleyici güç de İslam dini olmuştur. Buradan yola çıkarak, Arap yazısı tüm İslam coğrafyasına yayıldığından dolayı *İslam yazısı* adını da aldığı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Türk sanatı açısından yazının geçmişine bakıldığında Türklerin Orhun, Uygur, Arap ve Latin alfabelerini kullandıkları bilinmektedir. Türklerin İslamiyet'i kabul ettiği dönem dikkate alındığında, Türk Hat Sanatı'nın tarihi de 10. yüzyıla dayandırılabilir. Hat sanatının ilk dönemlerdeki merkezi Abbasi devletiydi. Başkentleri Bağdat da hat sanatının şekillendiği ilk kentlerden birisiydi. Arap yazısı oldukça çeşitlilik göstermekle birlikte İslamiyet'in ilk yıllarında bu yazı Ma'kili olarak adlandırılırken, daha sonraları bu yazıdan Kufi olarak bilinen bir yazı türemiştir. Kufi yazısı zamanla gelişim kat ederek köşeli, düğümlü ve çiçekli gibi çeşitli karakterler taşımıştır. Hat sanatında Aklam-ı Sitte olarak bilinen Sülüs, Nesih, Muhakkak, Reyhani, Tevkii ve Rika gibi yazıların yanında Kufi, Divani, Celi Divani, Ta'lik ve Rik'a yazıların da kullanıldığı bilinmektedir (Berk, 2006, s,59).

Türk Kitap Sanatlarında ciltçilik de önemli bir yere sahiptir. Cilt sözcüğü esasen Türkçede kitap kabı anlamında da kullanıldığı bilinmektedir. Genellikle deriden üretilen ve yazma eserlerin korunmasında kullanılan kitap kapları, özellikle Kur'an-Kerim'e ait yazma eserlerin itinayla saklanma isteğinden dolayı çokça kullanılmıştır. Bu da cilt sanatının gelişmesine zemin hazırlamıştır. Türk sanatında ciltlemede deriden yapılmış ilk örnekler, Uygur Türklerine kadar uzanmaktadır. Fakat ilk güzel örnekler Anadolu Selçuklular döneminden gelir. Selçuklular döneminden gelen bezemeli ciltler, bu dönemde ciltçilik sanatının ileri bir noktaya taşındığını göstermektedir. Pek çok sanatta olduğu gibi bu alanda da zirve Osmanlılar döneminde görülür. Bezeme tekniklerinde oldukça ileride bir noktaya ulaşan Osmanlılarda özellikle Edirne, İstanbul, Konya, Trabzon, Diyarbakır, Urfa ve Bağdat gibi bazı kentler bu alanda merkez konumdaydı (Sözen, 1998, s, 156).

Türk Kitap Sanatları içinde değerlendirilen bir diğer alan ise ebru sanatıdır. Ebru sanatı genel bir tanımlamayla suda uygulanan bir kâğıt boyama sanatıdır. Türk kitap sanatları kategorisinde yer alan ve kâğıt süsleme sanatı olarak bilinen ebru sanatı, kitre ve benzeri diğer maddelerle birlikte yoğunluğu artırılan su yüzeyine aktarılan boyaların şekillenmesi ve ardından ortaya çıkan desenlerin kâğıda geçirilmesiyle nihayetlenen bir sanat dalıdır. Bu sanatla uğraşan kişilere *Ebruzen* denilmektedir. Anılan bu sanat dalının ilk defa nerede ortaya çıktığı ile ilgili çok kesin veriler bulunmamasına rağmen, Türkistan'da Çağatay döneminde 15. yüzyılda ortaya çıktığı ile ilgili kimi bilim insanlarının iddiaları bulunmaktadır (Sözen, 1998, s, 142). Yine aynı şekilde modern ebru sanatının da 13. yüzyılda Türkistan'da, Semerkant'ta ve 14. yüzyılda İran'da ortaya çıktığına dair de bazı bilgiler bulunmaktadır. Ebru sanatı oldukça çeşitlilik göstermektedir. Battal, Şal, Gel-Git, Çiçekli, Yazılı, Altınlı ve Serpmeli Ebru gibi örnekler bu çeşitliliğin bir kısmını oluşturmaktadır. Geleneksel Türk Sanatının önemli bir dalını oluşturan ebru sanatı, geriye doğru bakıldığında hat sanatıyla da birlikte kullanıldığı görülmektedir. Önceleri hat ve cilt sanatlarında, yardımcı bir süsleme öğesi olarak kullanılan ebru sanatı, zamanla tek başına dekoratif bir süsleme unsuru olarak kullanılmaya başlandığı geçmişten gelen örneklerden teyit edilebilmektedir (Sözen, 1998, s, 142-149).

Sonuç

Anadolu Geleneksel Türk El Sanatlarının, Selçukluların Anadolu'ya yerleşmesiyle başladığını söylemek mümkündür. Selçuklular tarafından geliştirilen mimari süsleme ve el sanatları ürünleri, 14. yüzyılda Beylikler Devri döneminde bir dönüm noktasına ulaşırken, 15. yüzyılda Osmanlıların Bursa, Edirne ve İstanbul kentleri başta olmak üzere yeni bir anlayışla kendini geliştirdiği görülür. Ancak 14. yüzyılda, seramik, ahşap ve halı gibi dallarda taşınabilen el sanatları ürünlerindeki bazı örnekler Selçuklu devrini geride bırakan bir yenilik ve incelikle Osmanlı sanatının hazırlayıcısı olmuştur (Öney, 1992, s, 3).

Ana başlıklarıyla öne çıkan, kimi örneğiyle Geleneksel Türk El Sanatları içerisinde önemli bir yer tutan bazı sanatlar bu çalışmada kısaca tanıtılmıştır. Bu sanatlardan ebru, çini, seramik, minyatür ve dokuma gibi dalların bir kısmının günümüzde yeniden üretildiğine şahit olunmaktadır. Anadolu insanının önceki nesillerle olan bağını güçlendirirken bu önemli gelişmelerin daha da artırılması ve teşvik edilmesi önemlidir. Genel anlamda geleneksel kültürümüzü temsil eden bu ürünler, günümüz dünyasındaki mevcut şartlar karşısında zorlandığı görülmekle birlikte, bazı ürünlerin yeniden kullanımda olması yine de önemlidir.

Bu çalışmada ön plana çıkarılmak istenen vurgu, asırlar boyunca Türk milletinin maddi ve manevi özelliklerine ve değerlerine ayna tutan el sanatlarının önemini ortaya koymak ve hatırlatmaktır. Türk kültürünün önemli unsurlarından birini oluşturan el sanatları ürünleri, dünya çapında da bir üne sahip olduğu bilinen bir realitedir. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar ki erken evreye kadar, Anadolu insanının büyük bir kısmının kırsal bölgelerde yaşadığı bilinmektedir. Bu insanlar Cumhuriyet dönemine kadar ihtiyaçlarının çoğunu el emeğine bağlı ürünlerle karşılamaktaydılar. Buradan yola çıkarak esas itibariyle Anadolu'da el sanatları ve ürünlerinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Bu çalışmanın başka bir amacı yarınlara doğru milli kimliğimizi muhafaza etme gereğinin hatırlatılması amaçlanmıştır. Değerlerimizin çoğunu koruyarak, bu anlamda güçlü bir biçimde varlığımızı ileriye doğru taşımamız şüphesiz ki geleneksel bileşenlerimizi bir yandan korurken diğer yandan da mümkün olduğu sürece yenilerini de üreterek, onları daha da ileri noktaya taşımaktan geçer. Manevi değerlerimiz, millet olma bilincimizi güçlendirdiği gibi sonraki nesillerle de iyi bir bağ kurulmasına büyük katkı sağlamaktadır. Sanayileşme ve teknolojik gelişmelerin yanı sıra, günümüz modern dünyasında, modernleşme sürecine evirilen insanların ihtiyaç ve beklentilerinin farklılaşması, maalesef ki geleneksel el sanatları ürünlerine olan ilgiyi azaltmıştır. Ortaya çıkan bu yeni durum insanları geleneklerinden uzaklaştırdığı gibi ilgi ve duygu yoksunu da yapmıştır. Kabul etmek gerekir ki Geleneksel Türk El Sanatlarını oluşturan ürünler ve bu ürünler üzerindeki manevi değerler, çağlar boyunca Orta Asya ve Anadolu topraklarında yoğrulmuş ve tarihe mal olmuş önemli sayıda kültürlerin bağrından gelmektedir. Böylesine köklü bir birikime sahip olan bu öz değerlerimizi yaşatmak bizler için elzem bir sorumluluktur. Bu öz değerleri oluşturan ve geleneksel kültürümüzü temsil eden el sanatlarını, gerek sanatsal yönüyle gerekse de üretim açısından yaşatılması için ihtiyaç duyulan çalışmaların daha da ciddiyetle başlatılması gerekmektedir.

Sonuç olarak Türk sanatı ve kültürüne mal olmuş el sanatları ürünlerini korumak ve arşivlemek herkesin ortak bir görevidir. El sanatları üretimini zamanla olumsuz etkileyen teknolojik gelişmeleri, gelinen noktada el sanatları ürünlerinin korunmasına ve üretmesinde kullanıma sunmak gerekmektedir. Bu bağlamda kültürel mirasımızı oluşturan alanlardan biri olan el sanatları ürünlerini tespit ve tescil ederek, akademik çerçevede tanıtımlarının yapılması ve gelecek nesillere aktarılması için plan ve programlarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Kaynaklar

Aslanapa, O. (1992). *Türk Sanatı El Kitabı, (İslam Öncesi Sanat, Mimari, Hat, Kumaş, Çini, Keramik, Minyatür),* İstanbul: İnkılap Ktapevi Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Berk, S. (2006). *Hat San'atı, Tarihçe, Malzeme ve Örnekler,* İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK) Yayınları.

Bozer, R. (2002). Ortaçağ Anadolu Türk Ahşap Sanatında Kündekari Tekniği. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca (Ed.). *Türkler* içinde (s. 911-917). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Erginsoy, Ü. (1997). Maden Sanatı. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, II. İstanbul.

Deniz, B. (2000). *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları,* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Köroğlu, G. (2004). *Anadolu Uygarlıklarında Takı.* İstanbul: Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları. I. Baskı.

Okumuş, H. (2017). Geçmişten Günümüze Seramiğin Kullanım Alanları. *Journal of Awareness (JOA).* Sayı: 3.

Öney, G. (1992). *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları,* Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Öztürk, İ. (1998). *Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş,* Ankara: Ürün Yayınları.

Sözen, M. (1998). *Geleneksel Türk El Sanatları,* İstanbul: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş.

Türe, A. (2011). *Dünya Kuyumculuk Tarihi I, Eski Çağlardan Orta Çağa*, İstanbul: İstanbul Kuyumcular Odası Yayınları I.

Yetkin, Ş. (1972). *Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişimi,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Yılmaz, G. & Buğrul, H. & Al Haddar, M. (2019). Hakkâri Yöresi'nde Doğum Kültürü ve Ahşap Beşikler. Zeki Taştan & Zeki Duman & Güler Yılmaz (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Akademik Araştırmalar* (s. 319-336), İstanbul: Hiper Yayın.

Yılmaz, G. (2017). Anadolu Tuvalet Kültürünün Gelişimi ve Hasankeyf Lazımlıkları. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 2, Türk Kültür Dünyası Özel Sayısı.

Traditional Turkish Handicrafts With Outlines

Handicrafts are material cultural goods that express the social and cultural lifestyles of the society in which they flourished throughout the historical process. In other words, besides depending on the conditions brought by geographical conditions, handicrafts are material cultural elements embodied in order to eliminate belief and similar spiritual feelings. Since ancient times, mankind has needed to produce various tools to make life easier. From this point of view, it is possible to say that handicraft products are the projection of cultures.

The fact that these products play an important role in illuminating the periods and cultures before the invention of writing has been an indispensable field for scientists. It is very well known that thanks to some symbolic or ornamental elements they carry, which makes them very valuable, handicraft products reflect the feelings, artistic values, and cultural elements of the society they belong to. Therefore, traditional Turkish handicrafts, which have survived to the present day by breaking away from the heart of history, in a sense reflect the identity of Turkish society. It is possible to divide Turkish handicrafts into two main categories. One of them can be expressed in terms of the subjects it contains and the other in terms of the materials used in its production. Considering the subjects it covers, they are products that are considered to be works that are mostly used by the public, consisting roughly of daily use items and cultural objects brought by birth, marriage, and belief systems. When evaluated in terms of the material used in its production, some of the examples in this scope appear due to architectural development, while the remaining products are seen as portable. Among these, metal, tile-ceramic, wood, stone, weaving, and arts such as miniature, calligraphy, illumination, bookbinding, and marbling, which are considered Turkish book arts, can be regarded as prominent examples.

Handicrafts that have existed in Anatolia throughout the ages acquire the quality of being traditional by adapting to the conditions of the society to which they belong, reflecting the socio-cultural characteristics, artistic tastes, and feelings of that society. Therefore, at the point reached, handicrafts play an important role in separating the society it belongs to from another by highlighting the cultural identity of the society as well as its social, religious, regional and artistic characteristics. As a result, it is of great importance to preserve and archive these products that have represented Turkish art and culture for centuries. In this context, it is of great importance to identify and register handicraft products, which are one of the areas that make up our cultural heritage, to promote them in an academic framework, and to develop plans and programs for transferring them to the future generations.

In this context, it is the common duty of everyone to preserve and archive the handicraft products that have contributed to Turkish art and culture. It is an essential responsibility for us to keep these core values, which have such a deep-rooted experience, alive. It is necessary to start the studies more seriously in order to keep the handicrafts, which constitute these core values and represent our traditional culture, alive, both in terms of artistic and production.